

GRUBERJEV MAGNET

STANISLAV JUŽNIČ

Inštitut za matematiko, fiziko in mehaniko
Univerza v Ljubljani

PACS: 91.25.-r

Ob 200-letnici Gruberjeve smrti predstavljamo njegovo poročilo o vplivu potresa na magnet. Gruberjeve meritve primerjamo s poskusi Humboldta in drugih sodobnikov.

GRUBER'S MAGNET

Gabriel Gruber's report about the influence of earthquake on magnetism is presented. Gruber's opinion is compared with the experiments of Humboldt and other contemporaries.

Pred dvesto leti je umrl Slovenec Gabrijel Gruber (1740–1805), profesor eksperimentalne mehanike v Ljubljani ter profesor eksperimentalne fizike v Polocku in Sankt Peterburgu. Ljubljancani se ga seveda spomnijo predvsem ob Gruberjevem prekopu in Gruberjevi palači. Kakšni pa so bili Gruberjevi dosežki v fiziki?

Gruberjev oče je bil premožen dunajski orožar slovenskega rodu [1, 2, 3]. Gruber je veljal za učenca Boškovičevega sodelavca, slovitega dunajskega profesorja Karla Scherfferja (1716–1783). Zorel je v prvi generaciji jezuitov, vzgojenih v duhu nove Boškovičeve fizike. Leta 1768 je Gruber kot profesor eksperimentalne mehanike prišel v Ljubljano, kjer je poučeval poldrugo desetletje. Po težavah z gradnjo prekopa je sredi januarja 1785 čez Dunaj in Varšavo na skrivaj odpotoval v belorusko mesto Mogilev in tam leta 1785/1786 prevzel katedro za mehaniko. Od 1786 do 1800 je bil profesor matematike, fizike in arhitekture v beloruskem mestu Polock. Obenem je poučeval risanje, mehaniko, balistiko, pirotehniko, vojno in civilno arhitekturo, zadnje leto pa še eksperimentalno fiziko. V Polocku je postavil fizikalno-matematični muzej, kemijski laboratorij, knjižnico, galerijo slik in gledališko dvorano z bogatim okrasjem, ki jo je sam okrasil s freskami. Leta 1788 je načrtoval in gradil jezuitski kolegij v Polocku. Junija 1799 je ob obisku v Sankt Peterburgu predstavil svoje izume v prostorih Akademije, med njimi škarje za striženje tankega sukna in vodne črpalke. 10. 11. 1800 je postal prvi rektor novega jezuitskega kolegija carja Pavla I. v Sankt Peterburgu in tam poučeval eksperimentalno fiziko.